

Metafizica amoroasă a d-nei George Sand

de CONST. ȘĂINEANU, profesor

Intr-o carte de curând apărută, sub titlul de *les mauvals Maitres*, — culegere de articule scrise într-o revistă acum 20 de ani — d. Jean Carrère se ridică împotriva scriitorilor rai. Prin „rai” d-sa înțelege pe aceia cari, în scrierile lor, exaltă pasiunile joshice, propagați ideii nesănătoase și contribuies astfel la coruperea minților și a simțurilor. Și în rândul acestora d. Carrère o așează pe d-na George Sand, despre care ne spune, că citirea romanelor ei e nesănătoasă, ba chiar periculoasă, pentru că în ele autoarea „divinizază” iubirea.

Această categorisire a celebrei scriitoare revoltă pe d. Eques — desigur un pseudonim — care, într-un număr trecut al „Adevărului Literar”, se ridică împotriva acestei afirmațiuni sub cuvânt că „divinizarea” iubirii, departe de a fi un cusur, constituie dinpovtrivă esența însăși a oricărei scrieri de imaginație, și că tocmai prin această exaltare a iubirii și prin teoriile ei morale (1), d-na Sand și-a creat un nume definitiv în istoria literaturii franceze, în ciuda criticilor superficiale, lipsite de logica inexorabilă.”

Evident că chestiunea este greșit pusă. Mai întâi, valoarea unei opere de imaginație nu depinde numai decât de gradul de moralitate ce se desprinde dintr’însa, ci mai degrabă de talentul scriitorului în zugrăvirea exactă a stărilor sufletești, a pasiunilor și a caracterelor, și de forma artistică în care le exprimă. Și al doilea, poetizarea excesivă sau exagerarea simțimentelor omenești, peste limita impusă de legile naturii, e departe de a conferi unei opere literare pecetea nemuririi. Sentimentele și adevărurile eterne impun cu atât mai mult cu cât sunt mai simple și mai exact redade. Privită sub prisma acestor două criterii, opera d-nei Sand — vorbesc de aceea a prinului două perioade ale activității sale — nu este nici așa de rea, dar nici așa de perfectă cum afirmă detractorii și admiratorii ei.

Înainte însă de a ne pronunța asupra acestei chestiuni, să vedem cum înțelege această scriitoare amorul, ce atribuie îi conferă și pe ce drepturi îl întemeiază. Sentimentul acesta într’adevăr ocupă un loc atât de covârșitor în romanele ei, încât o apreciere justă asupra valorii lor, nu se poate face fără o prealabilă analiză a *Metafizicii amoroase* a scriitoarei, adică a teoriilor ei asupra esenței și drepturilor amorului.

Este curios că amorul, care se deslănțue atât de viferos în romanele d-nei Sand, n’a jucat aproape nici un rol în copilăria, nici în prima ei tinerețe. Ca copilă fusese mai mult sburdănică decât visătoare. La vârsta de 18 ani se mărită cu un baron, bărbat de două ori mai în vârstă decât dânsa, fără să fi existat între ei cel mai mic simțiment de dragoste. Și tot așa, fără motiv serios, ea îl părăsește după o căsnicie de 9 ani, în care timp se îndeletnicise cu cusutul rufăriei și cu confecționarea de dulcetură.

Deodată firea ei sentimentală, adormită până atunci, se deșteaptă. Întina atât de îndiferentă a fostei d-ne Dudevant explodează năprasnic, înlocuind ca un crater de vulcan care începe a vărsa lavă după o lungă perioadă de liniște. Liberă și degajată de convențiile sociale și morale, noua d-na Sand dă drumul pasiunii ei atâta vreme înăbușită, care se revărsă în valuri clocotitoare. „Întina acestei femei, zice Sandeau, care a cunoscut-o intim și căruia i-a furat jumătatea numelui, este un cimitir, în care nu înfățișează decât crăncile aceluia care dânsa i-a iubit.”

Primele romane ale scriitoarei vor fi oglinda vie a acestei stări sufletești aprinse și anormale.”

Și ca primă manifestare, d-na Sand va ridica steagul revoltei împotriva societății, care condamnă asemenea independență și împotriva legilor sociale și morale cari stănesc femeia în libera desășurare a instinctelor ei. Va cere desființarea căsătoriei, care o ține încătușată ca sclavă a bărbatului, victimă a egoismului lui brutal, și „dreptul” pentru femeia căsătorită de a sfărâma lanțurile acestei legături despotice și de a-și relua libertatea.

Asa, bunăoară, în *Indiana*, primul roman al d-nei Sand, eroina e măritată cu un bărbat serios și cinstit, dar care, în „egoismul lui de bărbat” nu poate, aprecia îndeajuns natura „nobilă” a soției sale. Ea îl înșală cu un tânăr Don Juan. Acest tânăr ideal, care n’are altă ocupație decât aceea de a iubi, necinstește mai întâi pe camerista, care se sinucide de durere, pentru a ajunge mai ușor la stăpâna ei și apoi la cumnata acesteia, conform teoriilor scriitoarei, de cari voi vorbi mai târziu.

Aceleași atacuri împotriva căsătoriei le găsim și în *Valentine*. E vorba în acest roman de o căsătorie nenorocită, impusă de „convențiile nelegiuite ale societății”, și care atrage după sine aceeași catastrofă: distrugerea unei căsnicii. Într-o limbă înflăcărată autoarea ne zugrăvește toate fazele pasiunii care stăpânește inima soției, deșteptarea treptată a instinctelor ei adormite și biruința înalță a acestora asupra rațiunii și voinții.

Dela atacarea și distrugerea căsătoriei și până la glorificarea adulterului, nu mai are decât un pas. D-na Sand îl făcu și pe acesta. Asa, în romanul *Jacques* găsim un pănegiric al adulterului, „dreptul sfânt” pentru femeia măritată de a-și înșela bărbatul, sub cuvânt că mariajul este o instituție și nedreaptă și imorală”. Jacques, un tânăr blazat, dar corect, se căsătorește cu o fată de 16 ani. Conform „dreptului” ce-i conferă autoarea, tânărul soție își ia un amant, pe Octav, băiat de petreceri, nu posac ca Jacques. Ce credeți că face soțul ultragiț? Omoară pe Octave? O, nu! din potrivă. El cheamă pe cei doi îndrăgostiți, îi uneste dându-le binecuvântarea, și apoi se sinucide. Nu procedase tot astfel — minus sinuciderea — Alfred de Musset când a părăsit-o pe d-na Sand în tovărășia doctorului Pagello, „oul ei amant”.

Dar niciări atacurile d-nei Sand împotriva căsătoriei nu apar mai brutale ca în romanul *Lelia*, cel mai înflăcărat dintre toate. Cu un dispreț suveran față de legile morale, autoarea merge până acolo că aruncă femeia măritată în brațele prostituției și ale orgiei, pe cari le glorifică într-o limbă, înflăcărată și splendidă. Eroina, Lelia, nu mai este nici amant; este bacanta căzută pe ultima treaptă a decăderii.

Dar distrugerea căsătoriei și consfințirea adulterului nu sunt singurele revendicări ale d-nei Sand. Nici puritatea virgină nu este la adăpostul atacurilor ei. Asa, în romanul *Horace*, lată în ce mod Martha consolează pe o prietenă a ei amărâtă, care, într-o clipă de rătașire, a pierdut tot ce o fată are mai scump: cinstea. „Pentru ce durerea aceasta? Oare îți pare rău de trecut sau te temi de viitor? Ai dispus de corpul tău, erai liberă, nimeni n’are dreptul să te umilească.”

Însăfăși, din momentul ce adulterul e un drept consfințit pentru femei, bărbații înșelați sunt datori să primească cu resemnare nenorocirea ce a dat peste ei. „Nu vorbi de rău pe cei doi îndrăgostiți, scrie Jacques bărbatul înșelat, surorii sale, ei nu sunt vinovați, se iubesc. Nu poate fi nici o vină, acolo unde dragostea e sinceră.”

Dar sunteți poate curiosi, iubii cititori, sa știți pe ce își întemeiază d-na Sand aceste atacuri ale ei. Permiteți-mi să vă introduc un moment în metafizica amoroasă a acestei scriitoare și veți înțelege numai deocădată.

Pentru d-na Sand, principiul vieții este „amorul”. În lumea aceasta omul n’are altă menire decât aceea de a iubi. Amorul fiind de esență divină este sfânt: el constituie un apărător hărăzit omului de Dumnezeu. Iubind, faci un lucru plăcut lui Dumnezeu; nelubind, comiți o faptă rea, o nelegiuire; împiedicând pe altul de a iubi, comiți o infamie. „A iubi și a fi iubit” constituie tot rostul și farmecul vieții. Viața începe din clipa când începi a iubi. Când nu mai iubesti sau nu mai ești iubit, nici viața nu mai are nici un sens. E o datorie atunci să-ți o ridici. Asa fac toți eroii și eroinele d-nei Sand, bunăoară Jacques, părăsit de soția lui, sau camerista Indiana.

În lumea aceasta toată energia și toată ambiția noastră nu trebuie să tină decât la un singur ideal: o iubire de meritată sau o inimă de cucerit. Dacă cumva societatea sau întâmplările vieții au săpat vre-o prăpastie între doi îndrăgostiți, ei desășură o putere erculeană ca s’o treacă, iar când nu există nici o prăpastie de trecut, atunci ei își petrec viața într’o extaz nesfârșit. Bunăoară, în romanul Jacques când Octave nu o mai iubeste pe Silvia, începe a iubi pe Fernandă, cumnata acesteia. Amorul e singura lui ocupație. Tot așa în romanul *Valentine*, Benedict o iubeste pe eroina. Din ziua în care a întâlnit-o, el numai trăiește decât din amor și pentru amor, în imobilitatea unui extaz orientat, turburat numai din când în când de accese de furie și de disperare.

Dar poate veți zice că un amor sau două ajung unul om în cursul vieții. Asa a crezut-o și d-na Sand la început. „Am crezut-o și eu multă vreme, scrie ea, dar acum m’am convins că e tocmai dinpovtrivă. E o flacăra care tinde mereu să se urce și să se purifice. E poate opera teribilă, minunată și curajoasă a unei vieți întregi. E o cumună de spini care înfloresc și se acoperă cu trandafiri atunci când pălul începe a albi.”

De aci și teoriile d-nei Sand asupra căsătoriei. Din momentul ce Dumnezeu a hărăzit omului dreptul de a iubi, pentru a-și împlini această menire, omul are datorie de a înfrânge și legile naturii și legile sociale. Căci iubirea nu cunoaște stavili; ea este ca un torent vijelios care răstoarnă totul în drumul lui.

Cum vedem, amorul, după metafizica d-nei Sand, este principialul suveran care stăpânește lumea, este mobilul de căpetenie care conduce viața noastră, este unicul scop al vieții. În fața lui nu există pedici, nici de ordin moral, nici de ordin social, el mătură totul în calea lui. De aci și „dreptul sfânt” pentru femeia măritată de a scutura lanțurile căsătoriei; de aci consfințirea adulterului și ridicarea lui la rangul de datorie în viață.

Hotărât, d-na Sand, cu metafizica ei amoroasă, depășește limita permisă unui scriitor. Aceste teorii ale ei asupra iubirii și a căsătoriei au stărnit, în momentul apariției lor indignarea generală și au fost atacate cu ultima violență. Criticii din acele vremuri îi reproșau într’adevăr că romanele ei sunt un izvor de otrăvă pentru tineret și pentru suferințele naive și simple.

Lucru curios! La toate aceste atacuri d-na Sand se arată mirată și răspunde cu nativitate, că niciodată n’a avut intenția să se ridice împotriva legilor sociale. „Nici o dată nu m’am gândit, scrie ea în *Correspondență*, să ridic o chestiune fie pentru, fie contra societății, în *Indiana* sau în *Valentine*. Sunt prea femeie prin ignoranță și neconsecvența ideilor, prin lipsa absolută de logică. Vedeti dar că nu sunt bună de nimic”. Unei femei, căreia romanele sale și în special *Lelia* îi aprinsese mintea, ea îi scrie: „Eu nu sunt Lelia; sunt ceva mai bun. Nu cumva să-ți treacă prin minte s’o imitezi. Admir-o, și odată cartea închisă, să rămâi pur și simplu o femeie cinstită.”

Cam greu ce-i drept, să rămâi neinfluențat, la vârsta tinereții, și cu sufletul curat după citirea acestor romane, cu atât mai periculoase ca cât autoarea are griji să le înfățișeze în culorile aprinse ale unui miraj orbitor. Căci ceea ce constituie adevărata lor primejdie, la o vârstă oarecare, nu sunt atât teoriile incoherente, cât poezia înflăcărată pe care autoarea o revărsă în unde clocotitoare peste această beție a amorului, pe care o divinizează.

Scriitori contemporani cu d-na Sand se vor strădui să

Drumeș

Sunt un drumeș, pornit cu pas mărunț,
pământuri neumblate să colinde;
am să mă duc departe, dar sunt plin de
dorința să rămân ceace sunt.

Pornesc în fiecare dimineață
și nu știu seara unde am să ajung.
Cuma de nu-i pe margine verdează,
las drumul drept și merg pe altul, lung.

Din cale smulg ciulinii ce mă ncurca,
iar dacă mă înțep, n’am cui să spun
și tocmă unde drumul e mai bun,
o troiță! — și drumul face jurcă.

Rămân pe gânduri: care-i drumul meu?
(Sunt drumuri șerpi doi, preinși — în lac)
Pe rând îmi pare fiecare greu
și amândouă, deopotrivă mi plac.

Mă hotărăsc. Apuc pe cel mai lat.
Oricât mă uit, nu văd o urmă crudă.
Și înțeleg că drumul neumblat
cece drumeșului mai multă iudă.

PETRE STRIHAN

Jersurile unei lucrătoare

Zgomotul Uzinelor

Lui Panait Istrati

Tabloul

În poartă la „Azuga” — e lumea în repaos —
Vezi o rochiță roșă încercuind o iată.
Cum lucrătorii veseli pornesc din răs un haos,
Ea pare între dânsii o zădărnicoasă pută.

E tata lui Manole, macaragiul vâinic
Care-a slărit în râvna de pus ceva în vâiră.
Avea și el o fată și gând s’o crească pașnic.
Dar azi e cerșetoare și câinii toți o lairă

Înconjurață, tata, își contenește plânsul
Tindă în poala mică, stricată, două poame,
„Alcea-i tata, nene? Vreau să mă duc la dânsul
„Să-mi deie bani de pâine că nu mai pot de foame”.

SIMONA BASARAB

purifice atmosfera contagiată de metafizica ei amoroasă publicând romane sau piese de teatru cu teorii sănătoase. Cu timpul ea însăși va ajunge la convingerea că patimile anormale mai ușor zădăresc o femeie, decât o viață modestă și liniștită ca soție și mamă. Și chiar va face amendă onorabilă în ultimele două perioade ale activității sale literare. Asa, în romanul *Valvedre*, apare ca o aprișă și entuziastă apărătoare a fericiții în și prin căsătorie. Ea a înțeles însăfăși, după multe experiențe dureroase căt egoism răutăcios e în amorul preconizat de dânsa și că scopul vieții nu constă numai în satisfacerea neîntreruptă a instinctelor și poftelor inimii.

Falsa concepție a amorului a făcut-o să comită și alte greșeli. Asa, una din consecințele teoriei despre originea divină a amorului, este și axioma că amorul egalizează rangurile. Singură societatea e de vină dacă omenirea e împărțită în clase și caste. Cum toți oamenii sunt egali în amor în fața lui Dumnezeu, trebuie să fie egalitate și între clasele sociale. De aci, în romanele socialiste ale d-nei Sand din a doua perioadă a activității sale literare, tineri din popor refuză mâna fetelor milionare, fiindcă bogăția e potrivnică principiilor socialiste; fete aristocratice, de altă parte, își caută idealul printre țărani și meseriași, dorindu de a ridica pe frații lor înjosii și de a-i așeza la locurile ce merită; iar fete lucrătoare catadiceau a deveni soții de conti și de marchizi. Cu asemenea împerecheri hibride, d-na Sand era convinsă că se va ajunge la contopirea claselor. Cefind astăzi aceste teorii socialiste ale d-nei Sand, entuziaste și așa de naive, ca și teoriile ei asupra divinității amorului, ni se pare că asistăm la desgruparea unor lozicrine antediviniene.

Metafizica amoroasă a d-nei Sand este poate unică în literatura franceză. Nu cunoscut alt scriitor care să fi avut despre amor o concepție așa de naivă. O asemenea concepție nu e conformă nici cu realitatea nici cu legile morale. Citirea acestor teorii simpliste, înecate în avalanșă de declamații și în analize migăloase, este astăzi plictisitoare. Și totuși ce valuri de indignare și de entuziasm, ce de descrieri palpitate și ce stil vijelios în aceste romane condamnate uitării!

Li s’a reproșat că sunt morale, deci periculoase: în realitate imoralitatea lor e numai aparentă. Căci adevărata imoralitate nu constă în „divinizarea” unui simțiment, ci mai ales în descrierea intenționată și amănunțită a unor anumite cazuri anormale, sau a unor obscenități revoltătoare.

Ceeace a contribuit așa dar la discreditul romanelor d-nei Sand, nu este atât imoralitatea teoriilor ei asupra amorului și căsătoriei, cât mai degrabă naivitatea și ridiculul ce se desprind din aceste teorii simpliste, contrarii bunului simț. Din acest punct de vedere, ele sunt iremediabil condamnate. Nimeni aproape nu le mai citește...

Și totuși numele d-nei George Sand va rămânea de-a pururea în istoria literaturii franceze, în ciuda teoriilor ei simpliste. Va rămânea multumită acelei serii minunate de romane cămpenești, din a treia perioadă a activității sale literare ca: *la Mare au Diable*, *François le Champi*, *la Petite Fadette*, adevărate mărgăritare, în cari nu știți ce să admiri mai întâi, descrierile splendide ale naturii, limba frumoasă în care sunt redade, simpaticele personaje ce ne zugrăvesc sau scenele țărănești la care ne face să asistăm.

lată opera de valoare care va perpetua numele d-nei George Sand, și care o clasează printre marile romanciere franceze. Ea n’ar trebui să lipsească din biblioteca nimăni. Cât despre celelalte romane ale scriitoarei, despre cari am vorbit, ele sunt ca și moarte pentru publicul cititor de astăzi.

CONST. ȘĂINEANU

Propaganda noastră artistică

Nu sunt autorizat să public în întregime scrisoarea, despre care va fi vorba. Este însă mai tristă ca un necrolog și tot atât de adevărată ca moartea. Mi-o scrie un cunoscut propagandist”, care a pierdut multe zeci de mii de lei cu „propaganda”. În loc să crească găști și copii și să citească romanele scriitorilor populari, bietul om și-a propus să ne facă „propagandă” în Italia. Și-a prăpădit averea și sănătatea, a suferit acuzări și boli, s’a luptat cu toată lumea ca să dovedească existența României și răsplata i-a fost o decorație foarte modestă.

Iar nervii zdruncinați, polițele protestate, familia răzlețită, dușmănit de toți pomanagii ministerului de externe... „propagandistul” sui generis” trăiește azi în griji, cu părul albit de nevol... se gândește la noua posibilitate de existență, pentru că fusese naiv și a crezut, că dacă dânsul va face reclamă țării românești, se vor deschide toate cerurile și toate porțile raiului lumesc: al unei nețărmurate sume care o să-l petreacă până la mormânt.

Sărmanul Dionisi!

La noi sunt multe acțiuni particulare și inițiative personale... se vorbește mereu de propagandă artistică, faptul este însă că această propagandă nu există. Avem inițiative respectabile. Ne plac vorbele frumoase, cumpărate din bazarul civilizației galice... ne asigurăm mereu că existăm, ne laudăm mereu cu produsul nostru sufletesc, realmente însă francezul ne adresează și azi scrisoarea: București—Bulgaria, Englezul ne refuză, Italianul ne ironizează, iar Ungurul ne urăște cu forța pătimase a urel... Grigorescu este foarte puțin cunoscut în străinătate. Isteti Germani și Francezi, ca excepție, se ocupă și de arta mănecăscă. Un informator notoriu ne clasează stereotip valorile la bursa intelectuală a apusului: foarte arare-ori în *baisse*...

Iar dacă se găsește câte-un particular cu apucături meteorologice (poveștea chibritului aprins în furtună)... și încearcă să primenească atmosfera ucisă de undelemnul rănced și de mirosul pestilențial al Orientului: decrifrarea tragediei nu este grea: omul nu ajunge nu numai balfit, ci și scuturat în temelia construcției sale materiale. Personal știu, că pe sus numitul care nu se căsese, propaganda românească l’a costat 200.000 lei. Cu suma aceasta alți s’ar duce la Nissa, ori cel puțin la Marlenbad... neuitând să ofere un braț gentil și cutăreț căprioare rătăcite în codrul bucureștean.

Amicul meu însă a documentat că există artă românească, a cerșit interesul lui Mussolini pentru cultura noastră, a luptat albe, brosurii, cu cari a colindat marile corturi diene italiene... și drept răsplată n’a fost numit nici măcar consul onorar în ospitaletli... Newli... ori alte localități cu o populație de câte-va sute de pescari... a trebuit să suferă focul concentrat al unor atacuri infame, ca ori, să se refugieze departe de lume și să citească mereu conveturile achitate din punga proprie.

Propaganda noastră artistică?

Am spus toate. Pe departe v’am prezentat figura entuziastă a unui om cu parole, care și-a păpat paralele pentru arta românească... pe de altă parte, vă rog, priviți împrejurul vostru și întrebați pe cunoscuții voștri: ce se face pentru propaganda artistică? În cel mai bun caz îți vor răspunde cu umeri, dar dacă îi vei întreba prea mult, vor intra în acțiune și mâinile și picioarele.

„Și prietenul a jertfit sute de mii, pentru un ideal!

Emil Iac

Din „Omul și Viața”

de Mircea Gheorghiu

Rondelul Ploui

Ascultă cum plouă afară;
Alătură-ți fruncea de-a mea,
Soacnirile lămpelii să stea
Și vremea să curgă mai rară.

Mai picure tristă, doar ea,
A singurătății ghilard
Ascultă cum plouă afară;
Alătură-ți fruncea de-a mea,

Dă-mi mâna; pământul coboară
Tristețea lui udă și grea
În haosul firii... Ce vrea.
De strigă a vieții povară?
Ascultă cum plouă afară!

Rondelul Tristetii

Tristețea mea-i un vis frumos
Ce nu-l poate visa oricine,
Născut din tot ce nu e bine
Și din ce nu-i armonios.

Crescudă-adesea pe ruine
De ideal orgolios,
Tristețea mea-i un vis frumos
Ce nu-l poate visa oricine.

În van se-nalță luminoș
Din suflet, ce-i frumos și bine, —
O ploaie tristă de suspine
Din înălțimi coboară’n jos...
Tristețea mea-i un vis frumos...

